

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 10^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2005

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΖΟΛΩΤΑ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΖΟΛΩΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΡΑΚΑΤΟΥ

Ο Ξενοφών Ζολώτας επί τρία τέταρτα του αιώνα κατηύγασε το έλληνικό οικονομικό στερέωμα και πολλαπλώς συνετέλεσε στην προαγωγή της οικονομικής επιστήμης, της ελληνικής οικονομίας και της ευημερίας του ελληνικού λαού. Τη στιγμή αυτή αισθάνομαι μεγάλη συγκίνηση, η οποία δικαιολογείται όχι μόνο από τη βαθιά εκτίμηση που τρέφω στην προσωπικότητα του άνδρος για τη μεγάλη προσφορά του στην ανάπτυξη της νεώτερης Ελλάδος, αλλά και από τη συναισθηματική φόρτιση που με διακατέχει, λόγω της στενής επαφής και της συνεχούς επικοινωνίας που είχα μαζί του για εξήντα περίπου έτη, στην αρχή ως φοιτητής του, κατόπιν ως συνεργάτης του στην Τράπεζα της Ελλάδος και μεταγενεστέρως ως συναδέλφός του Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Στά στενά περιθώρια χρόνου που διαθέτω θά προσπαθήσω να κατευθύνω την ανάλυσή μου σε ό,τι άμέσως ή έμμέσως έχει σχέση με τη συμβολή του Ξενοφώντος Ζολώτα στην αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας, σκιαγραφώντας τις διαστάσεις ενός τεράστιου έργου ζωής. Πρέπει, εξ αρχής, να επισημάνω ότι πολύ σπάνια μία προσωπικότητα, μη πολιτική, επηρέασε σε τόσο μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής, όσο η προσωπικότητα του Ξενοφώντος Ζολώτα, ιδίως κατά την πολύ κρίσιμη περίοδο

πού ἀκολούθησε τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Γιὰ νὰ ἀναλυθεῖ ἡ δράση αὐτὴ πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ τὸ ἐπιστημονικὸ του ὑπόβαθρο καί, ἀκολούθως, νὰ φωτισθεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ του σταδιοδρομία ὡς πρὸς δύο κριτήρια: Πρῶτον, τὴν οἰκονομικὴ θεωρία στὴν ὁποία στηρίχθηκε καί, δεύτερον, τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ πὺ προέτεινε κυρίως ὡς ὑπεύθυνος τῆς Διοικήσεως τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Φυσικά, μίᾳ τέτοια ἀξιολόγησῃ θὰ στηριχθεῖ σὲ σχετικὴ ἐπισκόπησῃ τοῦ ἐκτεταμένου συγγραφικοῦ του ἔργου.

* * *

Ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ἄρχισε τὶς σπουδὲς του στὰ οἰκονομικὰ καὶ νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ τὶς συνέχισε στὰ οἰκονομικὰ σὲ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια. Στὰ πανεπιστήμια αὐτὰ ἀπέκτησε ὑγιεῖς βάσεις ἀπὸ τοὺς μεγάλους νεοκλασικοὺς τῆς ἐποχῆς, τόσο στὴν οἰκονομικὴ θεωρία ὅσο καὶ στὴν ἐφαρμοσμένη οἰκονομικὴ, στὶς ὁποῖες στηρίχθηκε ἡ μετέπειτα ἐπιτυχὴς οἰκονομολογικὴ σταδιοδρομία του. Τὸ 1925 ἀνακηρύχθηκε Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, μὲ τὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ «Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκβιομηχανίσεως» (1926), μὲ τὴν ὁποία ἔδειξε, ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς, τὸν σωστὸ τρόπο ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀναπτυξιακοῦ προβλήματος. Ἐνῶ, δηλαδὴ, μέχρι τότε ὡς κύριος παράγων τῆς βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐθεωρεῖτο ἡ ἐξέυρεση κεφαλαίων, στὴν ἐργασία αὐτὴ ὑπεστηρίχθη ὅτι χρειάζεται καὶ ἓνας ἄλλος παράγων, πὺ εἶναι ἡ τεχνικὴ κατάρτισῃ, γιὰ νὰ καταστεῖ εὐχερῆς ἡ μεταφύτευσῃ νεώτερης τεχνολογίας.

Ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας τὸ 1928 ἐξελέγη, σὲ ἡλικία μόλις 24 ἐτῶν, Καθηγητῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας στὸ νεοἰδρυθέν τότε Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ τρία ἔτη. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἐναρξῆ τῆς πανεπιστημιακῆς του σταδιοδρομίας συνέπεσε μὲ τὴν τετραετία 1928-1932 τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος διείδε τὶς δυνατότητες πὺ εἶχε ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας νὰ βοηθήσει στὸν δημόσιο βίῃ καὶ τοῦ πρότεινε νὰ ἀναλάβει τὴ Γενικὴ Γραμματεία τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου, πὺ ἰδρύθηκε γιὰ τὴ μελέτῃ τῶν προβλημάτων καὶ τὸν προγραμματισμὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ὅμως, ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ἀρνήθηκε τὴν πρότασῃ γιὰ τὸν λόγῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ συνεχίσει τὸ πανεπιστημιακὸ του ἔργο καὶ περιορίσθηκε στὴ συμμετοχὴ του στὸ Ἀνώτατο Οἰκονομικὸ Συμβούλιῃ ὡς Μέλος.

Ἀκολούθως, τὸ 1931 ἐξελέγη Καθηγητῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, στὸ ὁποῖο παρέμεινε μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ

τή δικτατορία τὸ 1968, ἀνακηρυχθεὶς μεταγενεστέρως Ἐπίτιμος Καθηγητής. Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα ἐδίδαξε γενεὲς Ἑλληνίδων καὶ Ἑλλήνων - σὲ 30.000 τοὺς ὑπολογίζει ὁ ἴδιος - ὄχι μόνον τὴ σύγχρονη οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ἦθος. Ἐπεδίωξε στενὴ ἐπαφή μετὰ τοὺς φοιτητές, οἱ ὅποιοι αἰσθάνονταν ὅτι δὲν περιοριζόταν σὲ ξερὴ παράδοση μαθημάτων, ἀλλὰ τοὺς προσέφερε ζωντανὴ διδασκαλία, ποὺ συνοδεύονταν μετὰ ἀγάπη καὶ στοργή πρὸς αὐτούς. Ἔταμε νέες κατευθύνσεις στὸν τρόπο διδασκαλίας τῶν οἰκονομικῶν μαθημάτων καὶ ἔδωσε μεγαλύτερο βάθος καὶ ἔκταση στὸ περιεχόμενό τους, μεταλαμπαδεύοντας τὶς ἀρχὲς ποὺ ἐκκολάπτονταν στὶς δυτικὲς οἰκονομίες, ἀλλὰ καὶ προσαρμόζοντάς τες στὶς ἑλληνικὲς ἰδιομορφίες.

Δείγμα τῶν προσπαθειῶν του αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ σύγγραμμά του «Θεωρητικὴ οἰκονομικὴ» (1942), τὸ πρῶτο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωάννη Σούτσου, τὸ ὁποῖο θὰ καταστεῖ ἡ κλασικὴ διδακτικὴ πραγματεία τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας γιὰ δεκαετίες στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἔργο αὐτό, ποὺ βασίζεται στὶς νεώτερες ἐξελίξεις τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, διακρίνεται γιὰ τὴ βαθύτητα τῆς διεισδύσεως στὰ προβλήματα καὶ περιέχει πολλὰ πρωτότυπα ἀπόψεις καὶ κρίσεις. Ἡ ἐνότητα γραμμῆς καὶ ἡ ἀλληλουχία ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἀνάπτυξη τῶν θεμάτων, παρὰ τὴν εὐρύτητα τοῦ ἐξεταζόμενου πεδίου, καταδεικνύουν τὴ συνδυαστικὴ ἰκανότητα τοῦ συγγραφέα καὶ μαρτυροῦν ἀξιοσημεῖωτη πληρότητα σκέψεως, ἡ δὲ σαφήνεια καὶ μεθοδικότητα τῆς ἀναλύσεως διακρίνουν τὸν πεπειραμένο διδάσκαλο.

Τὸ ἐγχειρίδιο αὐτὸ συνοδεύθηκε ἀπὸ ἀναλύσεις ἐπὶ μέρους θεωρητικῶν θεμάτων, ποὺ ἀναφέρονταν στὶς νεώτερες τάσεις, τὴν κρίση τῆς Θεωρητικῆς Οἰκονομικῆς, τὶς οἰκονομικὲς διακυμάνσεις καὶ τὴ μεταμόρφωση τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἰδιαιτέρη μνεῖα πρέπει νὰ γίνῃ τῆς μονογραφίας μετὰ τίτλο «Δημιουργικὸς σοσιαλισμὸς» (1944), στὴν ὁποία ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ἔδωσε τὸ ἰδεολογικὸ ἐποικοδόμημα τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας ποὺ ἐδίδασκε. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνάγκη ὑπάρξεως οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, παραλλήλως πρὸς τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ τὸ μέγιστο παραγωγικὸ ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ πρὸς πληρέστερη ἱκανοποίηση τῶν ἀνθρώπινων ἀναγκῶν καί, ἐπομένως, προώθηση τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ἀπαιτεῖται ἡ ταυτόχρονη πραγματοποίηση τῆς μέγιστης παραγωγικότητος καὶ τῆς δικαιότερης κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος.

Στὴν περίοδο ἀποκλειστικῆς πανεπιστημιακῆς ἀπασχολήσεώς του ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας συμπλήρωσε τὴν ἐπιστημονικὴ προπαρασκευὴ του, ποὺ ἦταν ἀναγκαία γιὰ τὴν ἐπιτυχεῖ ἀντιμετώπιση τῶν μεγάλων εὐθυνῶν, τὶς ὁποῖες ἐπρόκειτο μελλοντικῶς νὰ ἀναλάβει. Ἔτσι, ἀμέσως μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῶν σπουδῶν

του συγκέντρωσε τὸ ἐνδιαφέρον του στὰ νομισματικὰ προβλήματα τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ στὶς διεθνεῖς τὸς διαστάσεις, χωρὶς, βέβαια, αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἔχει ἐστραμμένο τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ πρὸς τὶς ἄλλες κατηγορίες προβλημάτων τῆς οἰκονομίας. Τελικῶς, ὁ ἐπιστημονικὸς προσανατολισμὸς του προσδιορίσθηκε ἀπὸ τὴν τοποθέτησή του στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, στὴν ἀρχὴ ὡς Συνδιοικητὴς τῆς γιὰ βραχὺ χρονικὸ διάστημα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ ἀργότερα ὡς Διοικητὴς τῆς κατὰ τὶς περιόδους 1955-1967 καὶ 1974-1981.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀξία τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἔργου, τὸν ἐξέλεξε τὸ 1952 τακτικὸ μέλος τῆς, ιδιότητα τὴν ὅποια ἐπὶ μισὸν αἰῶνα ἐτίμησε παντοιοτρόπως. Τὸ συγγραφικὸ ἔργο του, καθὼς καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ του σὲ διεθνεῖς διασκέψεις καὶ ὄργανα, γρήγορα ἔτυχαν παγκόσμιας ἀναγνώρισεως, καὶ συνετέλεσαν στὸ νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν «Γεσσάρων Σοφῶν», ποῦ ἀνέλαβε τὸ 1960 τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἑυρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας, ὁ ὁποῖος μετονομάσθηκε σὲ Ὄργανισμὸ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως.

Ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς ἀπέκτησε πλήρη γνώση, ἐσχημάτισε σαφῆ ἀντίληψη καὶ πείσθηκε γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς ποῦ θὰ χρησιμοποιοῦσε ἐφεξῆς ἀπαρεγκλίτως, ἡ ὅποια ἐνσωματωνόταν στὸν θεμελιώδη στόχο τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μὲ σχετικὴ νομισματικὴ σταθερότητα. Πίστευε, δηλαδή, ὅτι ὑπάρχει σχέση ἀλληλεξαρτήσεως μετὰξὺ νομισματικῆς σταθερότητας καὶ μακροχρόνιας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Χωρὶς νομισματικὴ σταθερότητα θεωροῦσε ὅτι ἦταν ἀδύνατη ἡ διατήρηση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μακροχρονίως. Ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως, χωρὶς οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη θεωροῦσε ὅτι ἦταν μὴ πραγματοποιήσιμη ἡ νομισματικὴ σταθερότητα σὲ μόνιμη βάση.

Ὁ στόχος αὐτὸς προσδιορίζει τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο συγκεντρώθηκαν οἱ ἐπιστημονικὲς προσπάθειες τοῦ Ξενοφῶντος Ζολώτα μετὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαμορφωθοῦν ὀρισμένοι χαρακτηριστικοὶ ἄξονες ἐρευνητικοῦ ἔργου. Στὴν ἀρχή, οἱ ἄξονες ἦταν δύο: Ἡ νομισματικὴ σταθερότητα καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, στοὺς ὁποῖους πολὺ ἀργότερα θὰ προστεθεῖ καὶ τρίτος. Ἡ σχετικὴ θεματολογία περιελάμβανε μεγάλη ποικιλία ἀντικειμένων, ποῦ βρισκόνταν, πάντως, σὲ ἀμεση σχέση μὲ τὴν ἀσκούμενη οἰκονομικὴ καὶ νομισματικὴ πολιτικὴ. Ἔτσι, ἡ συγγραφικὴ παραγωγή του προέκυψε ὄχι ἀπλῶς ὡς ἀκαδημαϊκὴ ἐνασχόληση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἀντιμετωπίσεως τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας. Γι' αὐτὸ, κατὰ τὴν κρίση καὶ ἀξιολόγηση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ξενοφῶντος Ζολώτα πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπόψη ἡ

οικονομική συγκυρία. Ώς προς τήν ἀπήχρηση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀρκεῖ νά ἀναφερθεῖ ὅτι μεγάλο μέρος του μεταφράσθηκε σέ μία τουλάχιστον ξένη γλώσσα καί 5 μονογραφίες ἐκδόθηκαν ἀπό μεγάλους ἐκδοτικούς οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ. Σημειωτέον ὅτι ἀπό τὸ σύνολο τῶν 85 δημοσιευμένων ἐργασιῶν, 10 ἀφοροῦν στήν οικονομική θεωρία καί ἱκανοποιοῦν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διδακτικούς σκοπούς, ἀπό δὲ τίς λοιπές, 46 ἀφοροῦν σέ νομισματικά-πιστωτικά καί 29 σέ ἀναπτυξιακά θέματα.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Ξενοφώντος Ζολώτα, πού ἀνήκουν στὸν ἄξονα τῶν νομισματικῶν-πιστωτικῶν θεμάτων, θά μπορούσαν νά ταξινομηθοῦν σέ δύο κατηγορίες: Ἡ μία περιλαμβάνει ἀναλύσεις καί προτάσεις πολιτικῆς πρὸς ἀποκατάσταση τῆς νομισματικῆς σταθερότητας στήν Ἑλλάδα σέ μιὰ περίοδο πού ἄρχιζε ἀπὸ τὰ πολεμικά γεγονότα καί τίς ἀνωμαλίες τῆς δεκαετίας τοῦ 1940.

Σχετικά μὲ τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ πρέπει ἰδιαίτερος νά μνημονευθεῖ ὅτι ἡ Κυβέρνηση Ἀπελευθερώσεως τὸν ἐκάλεσε νά ἀναλάβει ὡς Συνδιοικητῆς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ κοινου μὲ τὸν Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί Ἀκαδημαϊκὸ Κυριάκο Βαρθαρέσο, τὸ ἔργο τῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ καλπάζοντος πληθωρισμοῦ, πού ἐμάστιζε τὴν ἐλληνικὴ οἰκονομία. Ἡ θητεία του διήρκεσε μόλις ἕξι μῆνες, πού ἦταν, ἐν τούτοις, ἀρκετοὶ γιὰ νά εἰσηγηθεῖ τὴν ἀναγκαία νομισματικὴ μεταρρύθμιση, δηλαδὴ τὰ μέτρα πού ἔπρεπε νά ληφθοῦν γιὰ νά σταθεροποιηθεῖ μιὰ οἰκονομία πού ἐξήρχετο κατεστραμμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο καί τὴν κατοχή. Οἱ προτάσεις του ἀπετέλεσαν, ἕκτοτε, βασικὸ ὁδηγὸ γιὰ τὴν ἐφαρμοστέα πολιτικὴ, ἡ ὁποία, ὅμως, γιὰ λόγους πού ἔχουν σχέση μὲ τίς ἐσωτερικὲς πολεμικὲς περιπέτειες, δὲν κατέστη δυνατὸ νά ἀποδώσει μέχρι τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Ἀλλὰ καί ἀργότερα, ὡς Διοικητῆς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 1955, ὁ Ξενοφὼν Ζολώτας ἀντιμετώπισε ἐπιτυχῶς, μὲ ἄμεσες παρεμβάσεις καί λεπτοὺς χειρισμούς, τὰ σοβαρὰ νομισματικά καί πιστωτικά προβλήματα, πού ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν καί νά ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στήν οικονομικὴ ἀνάπτυξη.

Σημειωτέον ὅτι ὁ τρόπος ἀντιμετώπισεως τοῦ ὅλου προβλήματος τοῦ πληθωρισμοῦ συνοψίζεται στή μελέτη «Νομισματικὴ σταθερότης καί οικονομικὴ ἀνάπτυξις» (1958), ἡ ὁποία καί ἐγκαινιάσε (Ἀριθ. 1) τὴ σειρὰ Ἀρχεῖον Μελετῶν καί Ὁμιλιῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Στὴ μελέτη αὐτὴ διατυπώνονται οὐσιώδεις παρατηρήσεις γιὰ τὸ βραχυχρόνιο πρόβλημα (πιστωτικὴ, δημοσιονομικὴ καί εἰσοδηματικὴ πολιτικὴ), ἀλλὰ καί γιὰ τὸ μακροχρόνιο πρόβλημα τῆς νομισματικῆς σταθερότητας, μὲ προσδιορισμὸ τοῦ ρόλου τοῦ κράτους, τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καί τῶν τραπεζῶν.

Ἡ ἄλλη κατηγορία νομισματικῶν θεμάτων περιλαμβάνει ἀναλύσεις, πού

είχαν ως στόχο τήν αναμόρφωση και ισχυροποίηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Ήμπεριστατωμένη εξέταση των διεθνών δραστηριοτήτων και των σχετικών έργων, στις οποίες περιέχονται οι συγκεκριμένες προτάσεις που έκαμε κατά καιρούς ο Ξενοφών Ζολώτας προς επίλυση των νομισματικών προβλημάτων, περιέχεται στην ομιλία του Προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών κ. Ρούκουνα, που δά αναγνωσθεί εν συνεχεία από τον Ακαδημαϊκό κ. Απόστολο Γεωργιάδη.

Ως προς τήν κριτική που διατυπώθηκε από όρισμένες πλευρές για τήν αυστηρότητα με τήν οποία ο Ξενοφών Ζολώτας επεδίωξε να επιτευχθεί και, ακόλουθως, να διατηρηθεί ή σχετική σταθερότητα των τιμών, μέχρι τήν πετρελαϊκή κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 1970, πρέπει να παρατηρηθεί ότι μία τέτοια εκ μέρους του αντιμετώπιση δικαιολογείται πλήρως, αφ' ενός από το ότι ή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού ήταν αναγκαία συνθήκη κάθε αναπτυξιακής προσπάθειας και αφ' έτερου από τήν αίσθηση του κινδύνου ανατροπής που ήταν φυσικό να υπάρχει ύστερα από μία μακρά περίοδο καλπάζοντος πληθωρισμού. Άλλωστε, μπορεί οι πληθωριστικές πιέσεις στο επίπεδο των τιμών να είχαν σχεδόν εξουδετερωθεί σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, μετά τήν υποτίμηση του 1953, όμως οι πληθωριστικές εκδηλώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών εξακολουθούσαν να είναι έντονες και, επομένως, σωστά οι σχετικοί χειρισμοί της νομισματικής πολιτικής ήταν προσεκτικοί.

* * *

Οι έπιστημονικές εργασίες του Ξενοφώντος Ζολώτα, που ανήκουν στον αναπτυξιακό άξονα, δά μπορούσε να θεωρηθεί ότι αρχίζουν από τή διδακτορική του διατριβή, ή οποία, όπως είπαμε, αναφερόταν στην εκβιομηχάνιση της οικονομίας. Πράγματι, στή μελέτη αυτή βρίσκονται οι ρίζες των θέσεων του που διατυπώθηκαν πολύ άργότερα για τή αναπτυξιακή πρόβλημα, δεδομένου ότι, εν τω μεταξύ, φυσικό ήταν να προέχει ή αποκατάσταση της μακροοικονομικής ισορροπίας. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 1950, δηλαδή μετά τή φάση της ανασυγκροτήσεως, είχαν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για να προσδιορισθούν οι κατευθύνσεις που έπρεπε να ακολουθήσει έφεξης ή ελληνική οικονομία. Τό έναυσμα για μία τέτοια εξέταση προήλθε από τήν ειδική έκθεση που υπέβαλε στην κυβέρνηση τή 1952 ο Καθηγητής Κυριάκος Βαρβαρέσος.

Από τή συγκεκριμένη κριτική που άσκησε ο Ξενοφών Ζολώτας στην Έκθεση Βαρβαρέσου και ή οποία περιέχεται στο άρθρο του «Η Έκθεση του κ. Βαρβαρέσου και ή οικονομική ανάπτυξις» (1952), που δημοσιεύθηκε στην Έπι-

θεώρηση Οικονομικών και Πολιτικών Έπιστημών, προκύπτει ότι συντάσσεται με την άποψη ότι η Ελλάδα έχει μεγάλες δυνατότητες για ευρύτερη βιομηχανική ανάπτυξη και, μέσω αυτής, για αύξηση της αναλογίας των απασχολούμενων στη βιομηχανία και σε άλλες μη γεωργικές εργασίες. Συνιστά, δηλαδή, να τεθεί ως θεμελιώδης μακροχρόνιος αντικειμενικός σκοπός η μετατροπή της Ελλάδος από κυρίως αγροτική χώρα σε χώρα περισσότερο εκβιομηχανισμένη, που χρησιμοποιεί νεώτερες μεθόδους τόσο στη γεωργία όσο και στη βιομηχανία. Πάντως, σημασία έχει το ότι οι κατευθύνσεις αυτές αναπτυξιακής στρατηγικής ακολουθήθηκαν από όλα τα προγράμματα που καταρτίσθηκαν τότε και προσδιόρισαν την πορεία της οικονομίας κατά την επόμενη δεκαπενταετία.

Έκτός από τις γενικές αυτές θέσεις - αλλά και στο πλαίσιό τους - ο Ξενοφών Ζολώτας κατήρτισε σειρά ολόκληρη εργασιών για κρίσιμα θέματα της οικονομίας. Ειδικότερα, επεξεργάσθηκε σε χωριστές έρευνες μέτρα πολιτικής για την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, της βιομηχανίας, της ενέργειας και της περιφέρειας. Ός ιδιαίτερης σημασίας αναπτυξιακό παράγοντα έθεώρησε την εκπαίδευση και μάλιστα την τεχνική. Ασχολήθηκε, επίσης, με το πρόβλημα της μεταναστεύσεως, το οποίο, με τη μορφή της έκροτης εργατικού δυναμικού σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, είχε πολλαπλές επιπτώσεις από δημογραφικής, αλλά και οικονομικής πλευράς.

* * *

Με τους δύο άξονες έρευνών που εξετάσαμε μέχρι τώρα καλύπτεται ένας χώρος που, κατά βάση, αντιστοιχεί, από πλευράς οικονομικής πράξεως, στην επίτευξη νομισματικής σταθερότητας και ενός ικανοποιητικού ρυθμού αναπτύξεως. Έν τούτοις, ο Ξενοφών Ζολώτας, χάρη στην κοινωνική ευαισθησία που τον διέκρινε, δέν άργησε να διαπιστώσει τις αδυναμίες του τελευταίου. Αυτό συνετέλεσε στη συμπλήρωση των δύο άξόνων μελετών με ένα τρίτο, στον οποίο υπάγεται το έργο «Οικονομική μεγέθυνσις και φθίνουσα κοινωνική ευημερία» (1981).

Στο έργο αυτό αμφισβητείται η άρχη κατά την οποία η αύξηση του Ακαθάριστου Έγχώριου Προϊόντος οδηγεί αυτόμάτως στην κοινωνική ευημερία, που σημαίνει ότι η κοινωνία της άφθονίας δέν είναι, στην πραγματικότητα, παρά μία κοινωνία υπερεκαταναλώσεως. Έπομένως, η συνέχιση της οικονομικής μεγεθύνσεως χωρίς ποιοτικές προδιαγραφές επιφέρει όχι μόνο ταχύτερη εξάντληση των φυσικών πόρων, αλλά και γενική υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, αλλοτρίωση του ατόμου και απότομη άνοδο του κοινωνικού κόστους.

* * *

Σε μία εποχή κατά την οποία το ποσοτικό στοιχείο δεν είχε ακόμη αρχίσει να κατακτά την οικονομική επιστήμη, ο Ξενοφών Ζολώτας όχι μόνο χρησιμοποίησε τα υπάρχοντα πρωτογενή δεδομένα κατά κόρον, αλλά και ανεγνώριζε την ανάγκη έφαρμογής σε αυτά των στατιστικών μεθόδων. Έν τούτοις, δεν πρέπει να νομισθεί ότι η χρήση στατιστικών στοιχείων μπορούσε να τον οδηγήσει σε άνεδαφικά συμπεράσματα, διότι οι πληροφορίες που προέρχονταν από τα στοιχεία αυτά τελούσαν συνεχώς υπό τον απόλυτο έλεγχο των θεωρητικών του γνώσεων, αλλά και ενός, εν πολλοίς αλάνθαστου, διαισθητικού κριτηρίου που διέδετε για τις περιπτώσεις που ήταν περιπεπλεγμένες ή συνέβαινε να χαρακτηρίζονται από ύψηλου βαθμού αβεβαιότητα. Γενικότερα, όμως, είχε την ικανότητα να προβλέπει τις οικονομικές εξελίξεις και να υποδεικνύει εγκαίρως τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή των κινδύνων.

Τα αποτελέσματα των έρευνών του Ξενοφώντος Ζολώτα και οι προτάσεις που στηρίζονται σε αυτά περιείχαν τρόπους ριζικής και αποτελεσματικής αντιμετώπισης των αντίστοιχων προβλημάτων. Όπως ήδη είπαμε, πεποίθησή του ήταν πάντοτε ότι τα οικονομικά προβλήματα πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα της μεγιστοποιήσεως του έθνικου προϊόντος και της άριστοποιήσεως της κατανομής του, με βάση τη νομισματική σταθερότητα. Είχε τη γνώμη ότι η δυσία ενός τέτοιου στόχου στον βωμό δογματικών ιδεολογιών πρέπει να αποφεύγεται, διότι, τελικά, αποβαίνει εις βάρος της κοινωνίας, δεδομένου ότι κοινωνική δικαιοσύνη με κατερχόμενο εισόδημα είναι φενάκη.

Ο Ξενοφών Ζολώτας είχε την τύχη να συνυπάρξει, από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, με ένα πολιτικό ήγέτη, τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο οποίος δήχθηκε τις εισηγήσεις του τόσο για τη σταθεροποίηση της οικονομίας όσο και για τις κατευθύνσεις προς τις οποίες έπρεπε να στραφούν οι αναπτυξιακές προσπάθειες που κατεβλήθησαν τότε στο πλαίσιο των σχετικών προγραμμάτων. Ως αποτέλεσμα της έφαρμογής της πολιτικής αυτής, στην περίοδο 1955-1972 ο μέσος ρυθμός της οικονομικής αναπτύξεως (όπως εκφράζεται από το Άκαθάριστο Έγχώριο Προϊόν) ήταν 7%, των επενδύσεων 11% και του πληθωρισμού 2%, ή δε κατά κεφαλήν έγχώρια ιδιωτική κατανάλωση (σε σταθερές τιμές) υπεردιπλασιάσθηκε. Έτσι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι στην περίοδο αυτή συμπυκνώθηκε ή μεγαλύτερη πρόοδος που σημειώθηκε στη νεώτερη έλληνική οικονομική ιστορία.

Υπήρξαν, όμως, και περιπτώσεις κατά τις οποίες οι σωστές εισηγήσεις του Ξενοφώντος Ζολώτα δεν αξιοποιήθηκαν, όπως συνέβη το 1990, όταν δεν κατέ-

στη δυνατό να εφαρμοσθεί η «Έκθεση για τη σταθεροποίηση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», που καταρτίσθηκε από την Έπιτροπή Άγγελοπούλου κατόπιν εντολής του Ξενοφώντος Ζολώτα υπό την ιδιότητα του Πρωθυπουργού της τρίτης, στη νεώτερη ελληνική πολιτική ιστορία, οίκουμηνικής κυβερνήσεως. Πάντως, τὸ ἔργο τοῦ Ξενοφώντος Ζολώτα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν βαθμὸ ἐφαρμογῆς του, δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι εἶναι τόσο περιεκτικό, σαφές καὶ ἐκτεταμένο, ὥστε ὄχι μόνο συνέβαλε στὴ διαμόρφωση τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς σκέψεως στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἡ ἐμβέλειά του ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς χώρας.

* * *

Ἡ καταγραφή τῆς δράσεως καὶ ἡ ἀποτίμησή τῆς προσφοράς τοῦ Ξενοφώντος Ζολώτα στὴν ἑλληνικὴ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, εἰδικότερα, θὰ ἦταν ἔλλιπεις, ἂν δὲν γινόταν ἀναφορά στὶς προγραμματισμένες καὶ ἐπίμονες προσπάθειές του γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ στὴ χώρα μας τὸ κατάλληλο ἐπιστημονικὸ δυναμικὸ, ποῦ θὰ ἀνελάμβανε νὰ φέρει εἰς πέρας τὸ ἀναπτυξιακὸ ἔργο. Ἡ ριζικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ διεύρυνση, ἀπὸ ἀπόψεως ἀρμοδιοτήτων, τῆς Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Μελετῶν στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος τὸ 1955, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ πολλῶν ἐκπαιδευτικῶν, ἐπιμορφωτικῶν καὶ ἐρευνητικῶν προγραμμάτων, συνετέλεσαν στὴν ἀνάδειξη ὑψηλῆς στάθμης νέων οἰκονομολόγων, οἱ ὁποῖοι ἀργότερα ἔγιναν Ὑπουργοί, Διοικητὲς Τραπεζῶν καὶ Ὁργανισμῶν καὶ Πανεπιστημιακοὶ Καθηγητὲς. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ Ξενοφώντος Ζολώτα δὲν περιορίσθηκε στὴ λήψη ὀργανωτικῶν μέτρων. Ἀσχολήθηκε ὁ ἴδιος μὲ τὴν κατάρτιση τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, ἐπιβλέποντας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐφαρμογὴ τῶν σχετικῶν προγραμμάτων, καὶ ὄχι μόνο προσδιόρισε τὴν κατεύθυνση καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν σπουδῶν, ἀλλὰ καὶ - τὸ σημαντικότερο - ἐνεφύσησε τὴν ἀφοσίωση, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό, ποῦ ἀπαιτεῖται νὰ συνυπάρχουν γιὰ νὰ τελεσφορήσει ἓνα τέτοιο ἐγχεῖρημα.

Μία ἄλλη κατεύθυνση πρὸς τὴν ὁποία, ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς, ἐστράφη ὁ Ξενοφὼν Ζολώτας γιὰ νὰ στηρίξει τοὺς νέους οἰκονομολόγους στὴν ἐπιστημονικὴ τους ἀνέλιξη, ἦταν ἡ δημιουργία ἐνὸς βήματος παρουσιάσεως τῶν ἐρευνῶν τους καὶ προαγωγῆς τῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως γενικότερα. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, προέβη ἤδη ἀπὸ τὸ 1932 στὴν ἐκδόση τοῦ τριμηνιαίου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς», τὸ ὁποῖο ἐξέδιδε ἀνελλιπῶς μέχρι τὴν Κατοχὴ καί, μεταπολεμικῶς, μέχρι τὸ 1967 ὑπὸ τὸν νέο τίτλο «Ἐπιθεώρησις Οἰκονομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν».

Κυρίες και Κύριοι,

Ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ὑπῆρξε μία μεγάλη φυσιογνωμία καὶ ἓνας ἐκ τῶν πλέον ἐπιφανῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς του, πού ὡς ὑπέρτατο σκοπὸ δράσεως εἶχε πάντοτε τὴν προαγωγὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῆς πρὸς προώθησιν τῆς εὐτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιὰ τὴν ὁποία τὸ ἐνδιαφέρον του δὲν περιοριζόταν σὲ ποσοτικὲς ἐπιτευξεις, ἀλλὰ εἶχε καὶ ποιοτικὲς διαστάσεις. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς κατηύθυνε ὅλες τὶς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις του. Ἔτσι, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη στὴν Ἑλλάδα ἀναβαπτίσθηκε καὶ μὲ νέες δυνάμεις καὶ σύγχρονες ἀντιλήψεις μπόρεσε νὰ ἐκτελέσει τὴν ἀποστολὴ τῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄθλος τῆς μεταπολεμικῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας φέρει καὶ αὐτὸς τὴ δική του σφραγίδα. Ὑπῆρξε θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ τῆς χώρας καὶ ἐργάσθηκε μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτή. Ὅμως, δὲν προσέφερε μόνον πολύτιμες ὑπηρεσίες σὲ μιὰ πολὺ κρίσιμη περίοδο, ἀλλὰ καὶ ἓνα πρότυπο οἰκονομολόγου - δημόσιου ἀνδρα, πού χαρακτηρίζοταν ἀπὸ κοινωνικὴ εὐαισθησία, ἀγωνιστικὸτητα καὶ μαζί μετριοπάθεια, ἀξιοπρέπεια καὶ ὑψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης.

Θὰ κλείσω τὴ σύντομη αὐτὴ ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τοῦ Ξενοφῶντος Ζολώτα μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς πού χρησιμοποιήθηκαν κατὰ τὴν εἴσοδόν του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 1952: Καὶ ἡ μὲν Εἰσηγητικὴ Ἐκθεσὴ, πού καταρτίσθηκε τότε πρὸς κρίσιν τῆς ὑποψηφιότητάς του, διαλαμβάνει ὅτι «ὁ Ζολώτας κατέστη καὶ εἶναι ὄχι μόνον ὁ πρωτοπόρος τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἀναμφισβήτητος ἐπιστημονικὴ αὐθεντία, παρ' ἧς ἐπιζητοῦσιν ἐπικουρίαν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις, ἀλλὰ καὶ διεθνῆς ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπίσημη ὑποδοχὴ του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κωνσταντῖνος Τριανταφυλλόπουλος ὀλοκλήρωνει τὴν προσφώνησίν του στὸν νέον Ἀκαδημαϊκόν, λέγοντας: «Δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναπαυθῆτε εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς δάφνας. Δὲν εἶναι προωρισμένοι πρὸς ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποίαν ἄλλως γνωρίζομεν ὅτι δὲν τὴν ἀγαπᾶτε. Εἶσθε ἀεικίνητος καὶ ταχύς καὶ σὰς ἀναμένομεν διὰ νὰ λάβετε πρωτοβουλίαν εἰς τὴν θεώρησιν τῶν τόσων ζωτικῶν προβλημάτων τοῦ κλάδου σας, τῶν συνδεομένων μὲ τὴν προκοπὴν τῆς πατρίδος μας». Καὶ ὄντως, κατὰ τὸν μιστὸν αἰῶνα πού ἀκολούθησε, ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας ἀνταποκρίθηκε πλήρως στὶς προσδοκίαις τῶν συναδέλφων του Ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἀναδείχθηκε ἀξίος τῆς

έλληνικής οικονομικής επιστήμης και της πατρίδας. Γι' αυτό η μνήμη της προσωπικότητάς του θα μείνει φωτεινό παράδειγμα για τους έπιγενομένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαρβαρέσος, Κ., «Έκθεσις επί του Οικονομικού Προβλήματος της Ελλάδος (Πρόλογος: Πεσμαζόγλου Ι., Εισαγωγή: Κωστής Κ.), Αθήνα, Σαββάλας, 2002.
2. Βενέζης, Η., «Χρονικόν της Τραπεζής της Ελλάδος», Αθήναι, 1955.
3. Γιαννακόπουλος, Ν., «Ξενοφών Ε. Ζολώτας (1904-2004)», ΣΠΟΥΔΑΙ, Τόμος 55. Τεύχος 1ο, (2005).
4. Δραγασάκης, Γ., «Ένα άγνωστο έργο του Ε. Ζολώτα, συνηγορία υπέρ των κοινωνικών κινήματων», Αύγη, 28 Ιουνίου 2004.
5. Δρακάτος, Κ., «Κρισμοί αναπτυξιακοί προβληματισμοί στις άρχές της δεκαετίας του 1950», Όμιλία πτή Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών της 22.10.2002.
6. Δρακάτος, Κ., «Ο μεγάλος κύκλος της ελληνικής οικονομίας, 1945-1995», Έκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1997.
7. Επιτροπή Άγγελουπούλου, «Έκθεση για τή σταθεροποίηση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας». Έκδοση ΕΤΒΑ, Αθήνα, Απρίλιος 1990.
8. Ζολώτας, Ε., «Νομισματικές και Οικονομικές μελέτες, 1945-1996», Τόμοι Α' και Β', Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα, 1997.
9. Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής - Έκδοτική Αθηνών, «Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα», Τόμοι 12, 1992.
10. Λυκογιάννης Α. (έπιμ.), «Κερδία Αθηνά - Χρονικό της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-2003», Έκδόσεις Ποταμός, 2004.
11. Μίρκος, Γ., «Τό δόγμα Truman και τό σχέδιο Marshall στην Ελλάδα», Έκδοτικός Όργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2004.
12. Προσθευτική Εύρωπαϊκή Σκέψη, «Ξενοφών Ζολώτας - Έπιλογή κειμένων από τό έργο του», Εισαγωγή - Έπιμέλεια: Βάσος Π. Μαδιόπουλος, Δημοσιογραφικός Όργανισμός Λαμπράκη, 1996.
13. Σταθάκης, Γ., «Τό Δόγμα Τρούμαν και τό Σχέδιο Μάρσαλ», Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2004.
14. Τράπεζα της Ελλάδος, «Ξενοφών Ζολώτας, Έκδήλωση μνήμης και τιμής, 25 Φεβρουαρίου 2005», Αθήνα, 2005.
15. Τράπεζα της Ελλάδος, «Τά πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978», Αθήνα, 1978.
16. Ψαλιδόπουλος, Μ., «Η κρίση του 1929 και οί Έλληνες οικονομολόγοι», Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας Έμπορικης Τραπεζής Ελλάδος, Αθήνα, 1997.

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΖΟΛΩΤΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΚΟΥΝΑ

Όσοι ασχολούνται με τη διεθνή ζωή γνωρίζουν ότι οι θεσμοί που ιδρύθηκαν στο Bretton Woods το 1944 και στην Χαβάνα το 1947 δεν παρουσιάζαν την συνοχή άλλων διεθνών οργανισμών και, πλήν εξαιρέσεων, δεν είχαν κανονιστική δεσμευτική δύναμη επί των κρατών που μετείχαν σε αυτά. Ακόμη και σήμερα, το διεθνές νομισματικό σύστημα, εάν αποτελεί σύστημα, είναι χαλαρό, βασίζεται στην ανταλλαγή απόψεων και τη διαπραγμάτευση, και μόνο κατ'εξαιρεση συγκροτείται σε ειδικές διαδικασίες για την αντιμετώπιση νομισματικών κρίσεων. Πάντως, οι περιφερειακές ρυθμίσεις στον ανεπτυγμένο κόσμο και ιδίως στην Ευρώπη έχουν κερδίσει έδαφος και με την πάροδο του χρόνου ακολουθήσαν ενοποιητική πορεία.

Ο καθηγητής Ζολώτας ήταν αντιπρόσωπος της Ελλάδος στις ιδρυτικές Συνελεύσεις της Διεθνούς Τραπεζής Ανασυγκροτήσεως, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου καθώς και στη Διάσκεψη για το διεθνές εμπόριο, από την οποία προήλθε η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ή GATT). Επέτυχε μάλιστα να εκλεγεί Έλληνα κατά την πρώτη εκλογή των Αίρετων Εκτελεστικών διευθυντών της Διεθνούς Τραπεζής. Έκτοτε, επί δεκαετίες μετείχε των εργασιών του Ταμείου και της Τραπεζής καθώς και της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Έθνών. Σημειώνω δε, επειδή έτυχε να έχω ζήσει αυτήν την πραγματικότητα, ότι τόσο στα Ηνωμένα Έθνη όσο και στους άλλους οργανισμούς, οι αντιπρόσωποι των κρατών μελών αντιμετώπιζαν πάντοτε με δέος τους Founding Fathers, τους ιδρυτές, και όσα αυτοί έλεγαν συνεζητούντο έκτενως. Στην αναφορά των διεθνών δραστηριοτήτων του καθηγητού Ζολώτα σημειώνομε επίσης την συμμετοχή του στην Ύμελη Ομάδα Σοφών που εξέπόνησε το σχέδιο για την μετάβαση από τον Ευρωπαϊκό Όργανισμό Αναπτύξεως στον σημερινό Όργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως.

Πέρα των συναντήσεων σε διεθνή όργανα, όπως το Συμβούλιο Κυβερνητών

του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του όποιου επανειλημμένως διετέλεσε και πρόεδρος, και των δημοσιευμάτων του σε έγκυρα περιοδικά του κλάδου και σε εφημερίδες διεθνούς έμβελείας, ο Ξενοφών Ζολώτας ετύχησε να απευδύνεται στα πρόσωπα που έχαρασαν την διεθνή νομισματική πολιτική στη χώρα τους, περιλαμβανομένων εκείνων οι όποιοι διά της έθνικης τους πολιτικής επηρέαζαν ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Αλληλογραφεί με τους τότε κυριωτέρους παράγοντες της διεθνούς νομισματικής κοινότητας, ιδίως με τους G.W.Miller, Πρόεδρο του Federal Reserve Board και τον ύπουργό οικονομικών των Ήνωμένων Πολιτειών W. Michael Blumenthal. Συζητεί με τους O. A. Altman, T. Balogh, E. M. Bernstein, A. Hart, P. Jacobsson, H. Johnson, N. Kaldor, R. V. Roosa, J. Rueff, J. Tinbergen, J. Tobin, R. Triffin, και δέν περιορίζεται στό να αναλύει τά προβλήματα, που και αυτό είναι σημαντικό. Παντού και πάντοτε προτείνει. Αυτό αποτελεί έντυπιακό στοιχείο της ανήσυχης προσωπικότητάς του.

Ο Ξενοφών Ζολώτας παρακολούθησε την ίδρυση και τή δύσκολη πορεία των άρμοδιών διεθνών όργανισμών με κριτική ματιά και με τή διάθεση να συμβάλει στην καλύτερευση των όρων λειτουργίας τους. Στις άλλεπάλληλες παρεμβάσεις του στό Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κινείται έξελικτικά. Όλες οι παρεμβάσεις αυτές έχουν τρία βασικά χαρακτηριστικά. Είναι διατυπωμένες με σαφήνεια, περιέχουν συγκεκριμένες προτάσεις και όρίζουν τις διαδικασίες που θά επιτρέψουν την πραγματοποίηση των προτεινομένων. Οι σχεδιασμοί του χαρακτηρίζονται από πληρότητα, αλλά και ρεαλισμό, αφού στα διεθνή νομισματικά ζητήματα δέν χωρούν ρομαντικές ένατενίσεις, ούτε συναισθηματικές παρεκβάσεις.

Επίσης, συνεχώς υπογραμμίζει πώς όσα προτείνει δέν άπαιτούν βασικές τροποποιήσεις του συστήματος, αλλά μόνον κινήσεις προσαρμογής σε νέες ανάγκες. Δέν θέλει να θεωρείται επαναστάτης, αλλά επιδιορθωτής, γιατί γνωρίζει ότι οι μεταβολές στον ευάισθητο τομέα των νομισματικών σχέσεων άπαιτούν χρόνο και βαθμιαία συναίνεση.

Μία από τις προτάσεις του άφορούσε στην διεύρυνση των άρμοδιοτήτων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ώστε να άντιμετωπίσει άποτελεσματικά τά προβλήματα της διεθνούς ρευστότητας.

Το σχέδιο αναφερόταν στην ισχύ και τή σταθερότητα των νομισμάτων εκείνων, τά όποια χρησιμοποιούνται διεθνώς ως συναλλαγματικά άποθέματα, και τόνιζε την ανάγκη δημιουργίας έπιπροσθέτων μέσων έξασφάλισης έναντι δια-

ταραχών που προκύπτουν από τις διαφορές της ακολουθούμενης, ιδίως εκ μέρους των μεγαλύτερων έμπορικῶν χωρῶν, πολιτικῆς. Ὑπεδείκνυε ὅτι τὰ οἰκονομικῶς ισχυρότερα κράτη θὰ πρέπει νὰ προσαρμόζουν τις πολιτικῆς τους με γνώμονα, ὄχι μόνο τις ἐπιδιώξεις ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως καὶ σταθερότητας, ἀλλὰ καὶ τις ἀνάγκες εὐρυθμης λειτουργίας τοῦ διεθνoῦς νομισματικoῦ συστήματος.

Στὸν τομέα αὐτόν, ἡ ἐνισχυμένη διαδικασία συμβουλευτικῶν διαβουλεύσεων θὰ ἀποτελοῦσε κίνητρο γιὰ τὴν ροή κεφαλαίων ἀναπτύξεως ἀπὸ τὰ «πλεονασματικὰ» κράτη πρὸς τις ὀλιγώτερο ἀνεπτυγμένες περιοχῆς τοῦ κόσμου γιὰ τὴν ἐπίτευξη μακροχρόνιας διεθνoῦς νομισματικῆς ἰσοροπίας. Ζητοῦσε λοιπὸν «ἐναρμονισμένη πολιτικῆ» τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν κρατῶν ἔναντι ἀλλήλων καὶ ἔναντι τῶν ὑπολοίπων χωρῶν: Ἐπισταμένως ἀνάζητοῦσε τρόπους, ὥστε ἡ προσοχή τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου νὰ στραφῆ πρὸς τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦσαν οἱ μονίμως πλεονασματικῆς χώρες.

Σκοπὸς τοῦ σχεδίου ἐκείνου ἦταν νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ διεθνῆς ρευστότης με διαδικασίες «πολυμερῶν ἀμφιδρομήσεων ροῆς τῶν διεθνῶν διαθεσίμων με συνέπεια τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας των, ὥστε νὰ μὴ παραμένουν ἀδρανῆ τὰ ἀποθέματα τῶν μονίμως πλεονασματικῶν χωρῶν». Οἱ συμψηφισμοὶ μέσω τοῦ Ταμείου θὰ δημιουργοῦσαν κάποια συμμετρία μεταξύ τῶν διαρθρωτικῶν δυνάμεων, οἱ ὁποῖες ἐπιδρoῦν τόσο ἐπὶ τῶν ἐλλειμματικῶν, ὅσο καὶ ἐπὶ τῶν πλεονασματικῶν χωρῶν, καὶ μετέχουν τῆς εὐδύνης γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διεθνoῦς νομισματικῆς ἰσοροπίας. Τὸν ἀπασχόλησε ἐπανειλημμένως καὶ εὐλόγως ἡ θέσις τοῦ δολλαρίου ὡς θεμελιώδους παράγοντος τοῦ συστήματος.

Ἦταν ἐπίσης παγκοσμίως γνωστὴ ἡ συστηματικῆ, ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου, ἐνασχόλησίς του με τις ἰδιομορφίες καὶ τὰ προβλήματα τοῦ κανόνος συναλλάγματος χρυσοῦ. Εἶχε μάλιστα δημοσιεύσει δύο σχετικὰ συγγράμματα στὸ Παρίσι, τὰ ὁποῖα ἔτυχαν εὐρείας ἀποδοχῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμη, καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις μετὰ τὸ 1944 νέας διεθνoῦς νομισματικῆς τάξεως, τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἀνάζητήσῃ συμπληρωματικῆς, ἐναλλακτικῆς ἀλλὰ πάντως περισσότερο ἀποτελεσματικῆς λύσεις γιὰ τὰ προβλήματα αὐτά, σὲ συνδυασμὸ μάλιστα πρὸς τὴν διεθνῆ λειτουργία τοῦ δολλαρίου καὶ τὴν μετὰ τὸ 1973 κατάστασιν, γιὰ τὴν ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρο «ἀναρχία».

Ἐπρότεινε λοιπὸν ἕνα σύστημα πολυνομισματικό, κατὰ τὸ ὁποῖο:

Πρῶτον, οἱ ἀποθεματικῆς χώρες θὰ ἔπρεπε νὰ σχηματίσουν ἐπαρκῆ ἀποθέματα ἐκ τῶν κυριωτέρων μετατρεψίμων νομισμάτων διὰ τῆς δημιουργίας βραχυπροδέσμων καταθέσεων στὶς κυριώτερες χώρες μετατρεψίμων νομισμάτων.

Αυτές οι καταθέσεις θα αποτελούσαν την πρώτη γραμμή άμυνας των αποδεματικών νομισμάτων καθώς και όργανο πολιτικής επεμβάσεως στην διεθνή αγορά συναλλάγματος.

Δεύτερον, οι χώρες μετατρεψίμων νομισμάτων θα έπρεπε να παράσχουν έγγυηση ρήτρας χρυσού για όλες τις καταθέσεις που γίνονται σε δικά τους νομίσματα σε ξένες κεντρικές τράπεζες και θησαυροφυλάκια.

Τρίτον, οι μεγάλες έμπορικές χώρες έκαλούντο να καθιερώσουν διαφορετικά επιτόκια και διαφορετική φορολογική μεταχείριση για τις βραχυπρόθεσμες καταθέσεις ξένων νομισματικών άρχων, αλλά ακόμη και ιδιωτών.

Έτόνιζε ότι ο πολυνομισματικός διεθνής κανόνας, ενισχυόμενος και από έσωτερικές διαρθρωτικές πολιτικές και υγιή διεθνή συνεργασία, θα απήλλασσε τον χρυσό των αποδεματικών χωρών από τις έπιδρομές κερδοσκοπών και θα ενίσχυε την διεθνή νομισματική ρευστότητα. Σε κάθε περίπτωση ή φροντίδα του ήταν να υποδείξει τρόπους συστηματικής και έπαρκους ροής κεφαλαίων ανάπτυξεως από τις άνεπτυγμένες στις άναπτυσσόμενες χώρες. Δεν περιοριζόταν λοιπόν στους πρωταγωνιστές της διεθνούς νομισματικής τάξεως, αλλά επέμενε στην άνάγκη έντάξεως της διεθνούς ρευστότητος στην προβληματική της παγκόσμιας άναπτύξεως.

Μία άλλη πρόταση, ή οποία είχε ως άφορμή την κρίση του πετρελαίου του 1973 και την άνακύκλωση των λεγομένων πετροδολλαρίων, συνδεόταν προς την έξασφάλιση έγγυήσεων του δανεισμού μέσω των ιδιωτικών τραπεζών. Ο καθηγητής Ζολώτας κατέστρωσε πλήρες σχέδιο για την ίδρυση ενός Ταμείου, το όποιο όνόμασε International Loan Insurance Fund. Ύπό την αιγίδα της Διεθνούς Τραπεζής, το Ταμείο αυτό θα μπορούσε να λειτουργεί ως πυροσθέστης σε περίπτωση νομισματικών δυσχερειών των όφειλετών των δανείων, δυσχερειών που θα κινδύνευαν να έχουν άλυσιδωτές συνέπειες και να όδηγήσουν σε μείζονα νομισματική κρίση.

Ειδικότερη φροντίδα επέδειξε για τή άναπτυσσόμενα κράτη. Στις δεκαετίες της δράσης του συστηματικώς υποστήριζε την άνάγκη ίδρύσεως διεθνών όργανων έγγυήσεως της ροής δανείων προς τους άναπτυσσομένους, άλλου Ταμείου για την Οικονομική Άνάπτυξη, καθώς και Παγκοσμίου Σχεδίου Πιστώσεων για τή στήριξη των Έξαγωγών των πτωχότερων κρατών.

Πολλές από τις προτάσεις του καθηγητού Ζολώτα εκτιμώνται ότι όδηγησαν σε άναδιαρθρώσεις του διεθνούς νομισματικού συστήματος, όπως τή Conditional Stand-By Arrangements του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ή

παρεμβολή Έπιτροπής των δανειστριών χωρών στις έγκρίσεις δανεισμού, και άλλες προσαρμογές λειτουργίας του Ταμείου που πραγματοποιήθηκαν χωρίς τυμπανοκρουσίες και χωρίς αναταραχή.

Μερικές προτάσεις του θεωρούνται σήμερα δεδομένες αλλά ή αξία τους συνίσταται στο ότι, όταν προεβλήθησαν, ήταν πρωτοποριακές.

Ός προς την ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική, τον άπασχόλησε, μεταξύ άλλων, συστηματικά τὸ ζήτημα τῆς λειτουργίας Ευρωπαϊκοῦ Νομισματικοῦ Ταμείου, οί σχέσεις με τὸ δολλάριο και σὲ κάθε περίπτωση ὑπογράμμισε τὴν ἀνάγκη δημιουργίας ἑνὸς κεντρικοῦ νομισματικοῦ ὄργανου γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Όταν κατὰ τὴ διαδικασία ἐντάξεως στὴν Ευρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα ἡ Ἑλλάς προσπαθοῦσε νὰ ἀπεμπλακεῖ ἀπὸ τὶς ὑποψηφιότητες τῆς Ἰσπανίας και τῆς Πορτογαλίας (και ὡς γνωστὸν τὸ ἐπέτυχε γενομένη τὸ 10 μέλος τῆς ΕΟΚ τὸ 1981), ὁ Ζολώτας ἀπαντοῦσε σὲ διάφορες αἰτιάσεις ξένων γιὰ τὴν κατάσταση τῆς οἰκονομίας και τῆς κοινωνίας μας, και ἐδημοσίευσε ἕνα ἀναλυτικὸ ὑπόμνημα κατὰ κλάδους τῆς οἰκονομίας ἐντάσσοντας τὴν ὑποψηφιότητα τῆς χώρας σὲ εὐρύτερο πολιτικὸ πλαίσιο περὶ τοῦ τί προσφέρει ἡ Ἑλλάς στὴν ΕΟΚ. Ἐπίστευε στὶς ικανότητες τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας. Μὲ αὐτοπεποίθηση και αἰσιοδοξία προσέβλεπε, ὅπως ἀρκετοὶ ἄλλοι ὑπεύθυνοι παράγοντες τότε, τὸ 1978, στὴ γενικὴ κινητοποίηση τῶν Ἑλλήνων, συλλογικῶς και ἀτομικῶς, γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῆς οἰκονομίας και τῆς διοικήσεως (δημοσίας και ἰδιωτικῆς) πρὸς τὴν πραγμάτωση τῆς Ευρωπαϊκῆς Ἐνοποίησης. Ἰπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα μετέσχε τὸ 1986 στὴν ὑπὸ τοὺς Giscard d'Estaing και Helmut Schmitt Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν Νομισματικὴ Ἐνωσὴ τῆς Εὐρώπης.

Όλα ὅσα ἔγραφε ἀνεδείκνυαν φαντασία και πρωτοτυπία, ἀλλὰ και ἐπιστημονικὴ ἐντιμότητα με ἐκτενῆ ἀναφορὰ στὸ τί ἔλεγαν ὅσοι δὲν ἀποδέχονταν τὶς ἀπόψεις του.

Τελειώνω με μία φράση ἀπὸ τὸ πόρισμα τῆς Εἰσηγητικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἐκλογή του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν: «(Ὁ Ξενοφῶν Ζολώτας) μόνος ἀνοίγεται ἀφόβως και πλέει ἀνέτως εἰς τὰ πολυκύμαντα πελάγη τῆς ἐπιστήμης».